Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta

Katedra germanistiky

Posudek diplomové práce

Téma: Česko-německé (rakouské) jazykové vztahy – možnosti jazykové interference

Autor: Radka Stýblová

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Dalibor Zeman, Ph.D.

Oponent: Thomas Maria Haupenthal, M.A.

Datum odevzdání práce: duben 2011

Předložená diplomová práce o rozsahu 93 stran je psána v českém jazyce. Je členěna do pěti hlavních kapitol. K textu je připojen úvod a závěr, seznam použité sekundární literatury, anotační karta a obrazová příloha.

Cílem diplomové práce *Česko-německé (rakouské) jazykové vztahy – možnosti jazykové interference* je doložení jazykového ovlivňování mezi němčinou a češtinou. Tento název diplomové práce je velmi obecný a nevystihuje adekvátně obsah, neboť diplomantka se ve své práci omezuje pouze na ovlivňování těchto jazyků v oblasti kulinářství.

V teoretické části práce diplomantka vychází z předpokladu, že vývoj společenského systému se mnohostranně promítá do systému slovní zásoby, především do významů lexikálních jednotek a slovních spojení, vyjadřujících jiný vztah ke skutečnosti. Je tedy evidentní, že v důsledku dlouhodobé koexistence Čechů a Němců/Rakušanů v jednom státním útvaru zdomácněla v německém jazyce celá řada slovanských výrazů a naopak.

První kapitola je věnována problematice areálovětypologických konvergenčních jevů mezi češtinou a němčinou a správně zde diplomantka dává do souvislosti teze o středoevropském jazykovém svazu, které navazují na pozorování paralel fonologického systému v rámci eurasijských jazyků z první poloviny 20. století.

V druhé kapitole práce se autorka podrobně zabývá vývojem česko-německého bilingvismu. Zde je velmi přehledně pojednáváno o všech vývojových etapách vzniku a vývoje česko-německé dvojjazyčnosti, přičemž hned v úvodu akcentuje skutečnost, že v roce 845 dochází k pokřtění 14 českých knížat v Řezně. Za významnou etapu ve vývoji dvojjazyčnosti

považuje diplomantka období posledních Přemyslovců, kdy začíná velká německá kolonizace. Sleduje postavení češtiny a němčiny na dvoře Přemyslovců, uvádí do kontextu významnou dobu husitských válek, Bílou horu. Především bitva na Bílé hoře vedla k přílivu katolíků a úředníků, což mělo za následek nadřazené postavení němčiny. Teprve v 19. století se začala znovu utvářet česká kulturní společnost, která se zasloužila o obrození češtiny jako spisovného jazyka. Autorka zmiňuje některá opatření k zrovnoprávnění češtiny a němčiny. Pozornost věnuje autorka 20. století, a to především sociolingvistické situaci v nově vzniklém československém státě, kde tvořili Němci nejvýznamnější národnostní menšinu. Důsledkem 2. světové války byl odsun či vyhnání německého obyvatelstva z českých zemí, které s sebou přineslo i novou jazykovou situaci. Totalitní režim po roce 1948 pokračoval v restriktivní politice vůči německým občanům. Po roce 1948 počet Němců v zemi neustále klesal. Po roce 1989 je jazykový kontakt mezi češtinou a němčinou jiného charakteru.

Třetí kapitola se zabývá ovlivňováním češtiny a němčiny na rovině lexikální. První část uvádí slova, která převzala rakouská němčina z češtiny. V této souvislosti překvapuje, že diplomantka cituje jen jednu práci z poloviny 19. století. Tato studie zcela logicky neodráží jazykovou realitu. Proč autorka diplomové práce nezohledňuje aktuální výzkum? Druhá část se věnuje slovní zásobě používané v gastronomii, která je společná pro středoevropský jazykový areál.

Za velmi přínosnou považuji čtvrtou kapitolu, která se věnuje analýze rakouských jídelních lístků. Autorka si zde klade za cíl, ve kterých regionech Rakouska se lexikální výpůjčky vyskytují nejvíce či nejméně (opírá se o slova uvedená ve třetí kapitole). Celkový počet analyzovaných restaurací je 180, přičemž z každé spolkové země bylo vybráno dvacet restaurací, jejichž jídelní lístky umožnily zjistit, jak se dnes projevuje kontakt mezi češtinou a němčinou. Do průzkumu jsou zahrnuty různé druhy zařízení, nejde tedy jen o rakouskou kuchyni, ale i např. italskou, mexickou či irskou. Jídelní lístky pochází nejen z restaurací, ale i z hotelů, barů a kaváren. Brány v úvahu jsou i všechny cenové kategorie.

V páté kapitole diplomantka přehledně shrnuje výsledky výzkumu. Zjišťuje, že v menu 138 restaurací se objevil některý ze zkoumaných slov, což dokládá, že vzájemný vliv češtiny a němčiny se dodnes na území Rakouska projevuje. Největší výskyt zkoumaných slov byl zaznamenán v restauracích Dolního Rakouska (95%). Další v pořadí jsou restaurace Vídně, Horního Rakouska, Burgenlandska, Štýrska, Solnohradska a Tyrolska. Je tedy evidentní, že největší vzájemný vliv se projevil ve východní části Rakouska. Zajímavé je zjištění, že ze zkoumaných slov se na jídelních lístcích nejvíce vyskytovala slova *Knödel, Kren, Zwetschken*.

Přílohy považuji za velice cennou část práce. Tvoří je tabulky, které popisují, v kolika jídelních lístcích se zkoumané výrazy objevily. Slouží také k porovnání, v jaké spolkové zemi Rakouska se vyskytují tato slova nejčastěji. Třetí tabulka dokumentuje všechna spojení, ve kterých se objevil výraz *Knödel*. Další tabulky zaznamenávají všechna jídla, jejichž součástí je *Kren, Zwetschken* a *Powidl*.

Náměty pro diskusi:

1. Musím bohužel konstatovat, že analýza zkoumaných výrazů (str. 23-26) je povrchní. Postrádám zde jasná etymologická vysvětlení. Kromě toho měla diplomantka upozornit na další sémantické varianty lexémů, které si zvolila jako předmět výzkumu.

2. Autorka práce do průzkumu zahrnuje nejen rakouskou kuchyni, ale i italskou, mexickou či irskou. Byl tento postup vhodný s ohledem na skutečnost, že práce se snaží primárně ilustrovat výskyt jazykového materiálu, jenž má stejný základ a používá se v Rakousku? Mohou vůbec mexické a irské restaurace odrážet a seriózně dokumentovat česko-německou interferenci na podkladě středoevropského jazykového areálu? Bylo by možné přesně kvantifikovat (a procentuálně vyjádřit) data sebraná v rakouských versus mexických a irských hostincích, a usuzovat tak na možné odlišnosti?

3. V druhé kapitole dále dochází ke zbytečnému rozmělnění problematiky česko-německého bilingvismu. V mnoha částech práce se uvádí, že nejintenzivněji se jazykový kontakt projevuje v lokalitách, kde docházelo k markantnímu styku mezi Čechy a Rakušany. Druhá kapitola působí v tomto smyslu poněkud disproporčně, neboť nezohledňuje v dostatečné míře demografické a sociolingvistické aspekty česko-rakouského soužití na území východního Rakouska a na Moravě, což mělo být pro tuto část určující.

Závěr:

Přes výhrady uvedené výše je podle mého názoru diplomová práce zajímavě a přehledně zpracovaným počinem. Praktická část je přínosná pro další bádání. Nesporné kvality práce však snižují některé gramatické chyby (interpunkce, shoda podmětu s přísudkem).

Vzhledem k výše uvedenému hodnocení doporučuji práci k obhajobě a navrhuji známku velmi dobře (2).

V Praze dne 16. května 2011 PhDr. Dalibor Zeman, Ph.D.